Den sjätte

SUNNE-BYGDA

Årsskrift för Sunne Hembygdsförening

1996

Hembygdsföreningens senaste nybyggen "Nybo Kök" och "Nybo Logi", invigda 1994 respektive 1995.

Förord

Så var det dags att presentera vår lilla tidning "Sunne-Bygda". för sjätte året i rad. Vår förhoppning är att den i all sin anspråkslöshet ska glädja några av våra läsare.

Sunne Hembygdsförening har under 1995 fortsatt sin satsning på en väl utvecklad vandrarhemsrörelse. Vi vill gärna stå väl förberedda att kunna ta emot våra gäster till en kulturens högborg med dess vackra natur och många sevärdheter.

Den södra baracken från 1962 har undergått en omfattande ombyggnad och motsvarar nu väl dagens krav och har redan tagit emot sina första gäster. Vi vill självfallet slå vakt om det rika kulturutbudet vid vår Hembygdsgård med dess ovärdeliga museala värden. En styrka är också utbudet av lokala arrangemang, liksom känslan för vår vackra bygd och natur.

Ditt stöd som medlem är av stort värde för vår Hembygdsförenings fortsatta verksamhet. Styrelsen vill tacka alla medlemmar, anställda, företag och Sunne kommun, ja alla som på olika sätt stöttat vår verksamhet. Låt 1996 bli ett händelse- och minnesrikt år i vår verksamhet, så vi gemensamt bär fram vår hembygds kulturella traditioner.

Med hembygdshälsning
Sunne Hembygdsförening.

Olle Gustafsson
Sekreterare

Axplock ur Sunne Hembygdsförenings program och aktiviteter för 1996

Jan	"Stuga 2" färdigställd för året-runt-logi.
Feb	Flera grupper nyttjade logi- och konferenslokaler hos oss med verksamhet inom kultur, hälsovård och fackliga områden. Sunne Manskör och Hembygdsföreningen genomförde sin traditionella "Sångarkväll".
Mar	Noteras ett stort antal förbokningar tack vare Sunne IK:s ishockeyturneringar.
Apr	14:e Årsmöte 30:e Valborgsmässofirande med Sunne Manskör och vårtal av Svante Sundeskog.
Maj	Våra kulturbyggnader upplåts för bröllop och familjefester.
Jun	21:a Midsommarfirande.
Jul	16:e Rollspelet "Nils Holgerssons Resa i Nutid" genomförs i Sunne Hembygdsförenings regi i Rottneros Park. 27:e Kulturveckans öppnande på Hembygdsgården.
Aug	4:e-7:e Kulturveckan i Sunne med Barnkulturdagen å Hembygdsgården.
Sep	Vävgruppen i arbete.
Nov	18:e Ljusstöpning. 23:e Julmarknad.
Dec	Luciafirande.

Ansvarig utgivare: Olle Gustafsson
Bildbearbetning: Broby Grafiska
Layout: David Myrehed/Lena Eriksson
Redaktionskommitté: Olle Gustafsson, David Myrehed, Margit Olsson, Kerstin Meric

Verksamhetsberättelse för år 1995

Fredagen 10 mars, inbjöd Sunne Hembygdsförening sponsorena för bygget "Nybo Logi" till Kolsnäs loge där de inbjudna bjöds på landgång, dricka och därefter kaffe och tårta. **Johan Birgersson** med delar av sin kända Damorkester bjöd på en uppskattad underhållning med lokala förmågor. En lyckad och trevlig kväll.

Den 13 maj representerades Sunne Hembygdsförening vid Hembygdsförbundets årsmöte i Ekshärad Hembygdsgård av **Hugo Jansson** och **Olle Gustafsson**.

Att representera Sunne Hembygdsförening vid 1995 års Riksstämma i Kramfors i maj 95 valdes ordförande **Hugo Jansson** med fru.

STF:s regionalträff avhölls i Sunne 30 maj 95.

Rottneros Parkchef och styrelseledamoten av Sunne Hembygdsförening **Henrik Horn af Åminne** inbjöd styrelsen för Hembygdsföreningen till en visning av Parken samt efterföljande lunch 13 juli.

Sunne Hembygdsförenings nybygge "Nybo Logi" invigdes 29 juli med olika festliga arrangemang under dagen. Invigningen förrättades av STF:s **Ingemar Liman**.

Barnkulturdagen genomfördes i Sunne Hembygdsgård 1 augusti.

Midsommarfestligheterna firades traditionsenligt å Hembygdsgården under god publik tillslutning.

För att underlätta för rörelsehindrade att komma in i Askersbygården, har en ramp införskaffats genom STF.

Styrelsen tog beslut 17 augusti att låta rusta och bygga om den södra baracken, uppförd 1962, till året-runt-boende-standard.

För hjälp till finansering av pannbyte vid Hembygdsgården, har Sunne kommun välvilligt låtit Hembygdsföreningen avverka femtio träd vid Holmby.

Styrelsen beslutade 1 november att starta ett lotteri om 1500 lotter à 20 kr.

Den traditionella julmarknaden avhölls å Hembygdsgården 2 december, där många lokala hantverkare visade och sålde sina alster. Kaffeservering och en jultomte hörde också till.

Luciafirandet fick denna gång en extra festlig prägel genom 60-årsjubiléet 10 december. Tidigare års lucior var inbjudna till kaffe i Hembygdsgården. Årets luciatal hölls av kyrkoherde **Sven Toremark.**

Till alla, som under året på olika sätt hjälpt oss, vill styrelsen framföra ett varmt tack. I vår målsättning att främja turismen, i samarbete med STF, för att sprida kännedom om vår bygd och dess människor både nu och i gången tid, har vi uppmuntrats av er.

Låt oss under 1996 verka för tillkomsten av fina natur- och kulturupplevelser. Väl mött i Sunne Hembygdsförening och på Sunne Hembygdsgård.

Styrelsen.

Innehållsförteckning

sid 2 Förord. Program -96. Red. uppgifter.
sid 3 Verksamhetsberättelse 1995.
sid 4 Släktgården "Vid Sjön" i Ivarsbjörke, av Margit Olsson.
sid 6 Om lantliv i Östanås och verskonst i Uppsala, av David Myrehed.
sid 9 Gunnar Almgren berättar, av Margit Olsson.
sid 12 Finnbäckhult på Edsbjörke utskog, av Olle Gustafsson.
sid 14 Från fångstland till småindustri - Sunne kommun under 7 000 år, av Eva Myrdal-Runebjer.
sid 16 Några bilder från 20-talets Tosseberg, av Kerstin Meric.
sid 20 Bilder från året som gått.

Släktgården: "Vid Sjön" i Ivarsbjörke

Det urgamla godset Biörke omfattade en stor del av Sunne och även de sydligaste delarna av Lysvik. Redan i början av 1500-talet finns en Ivar Nilsson som dess ägare.

Om han var av släkten Bratt med rötter i Norge eller av släkten Bagge av Berga tvista de lärde. Den adliga ställningen gick förlorad. Förmodligen blev rusttjänsten alltför betungande.

Sonen Matts blev länsman i Fryksdalen. Så småningom delas Biörke i ett flertal gårdar. Det blir Esbjörke (Esbjörns Björke), Ulfbjörke (numera ett okänt namn), Östanbjörke och Ivarsbjörke.

Namnet Ivar tyder på att det är samma släkt som delat upp jorden mellan olika grenar.

Troligen är deras centrum beläget norr om Björka älv. Ett järnbruk grundades och ägdes av andra herrar. Där byggdes Björkefors upp. En gammal väg följde stranden norrut mot Lysvik. Närmast denna ligger naturligtvis gården "Vid Sjön", någon gång under 1600-talet placerad på nuvarande plats. Från far till son har den gått ända till idag när dottern Gun-Britt tagit över och med hennes make har ett välkänt smednamn kommit in.

Kanske har hans fäder arbetat vid järnbruket Björke vid älvmynningen strax söder om gården. Dessutom har båttrafiken nyttjat en brygga alldeles nedanför. Nog kan man här känna historiens vingslag i ovanligt hög grad.

Innehavarna har åtminstone varit:
Nils Ifvarsson g.m **Kerstin Jönsdotter**
(i mantal 1650-75)

son **Per Nilsson**
g.m 1. **Gertrud Toresdotter**
2. **Annika Månsdotter**

son **Måns Persson** f. 15/7 1710
g.m 1. **Karin Persdotter**
2. **Kerstin Larsdotter**

son **Olof Månsson** f.17/10 1748
g.m **Kerstin Olsdotter**

son **Per Olsson** f. 10/12 1776
g.m **Kerstin Nilsdotter**

son **Lars Persson** f. 16/4 1818
g.m 1. **Maria Nilsdotter**
2. **Kajsa Nilsdotter**

son **Lars Larsson Sjögren** f. 21/9 1855
g .m **Karolina Olsdotter**

son **Nils Gunnar Sjögren** f. 18/3 1895
g.m **Signe Maria Olsson**

son **Stig Olof Sjögren** f. 16/4 1929
g.m **Aina Naemi Eriksson**

dotter **Gun-Britt Sjögren**
g.m **Bertil Karl-Erik Stålhandske**

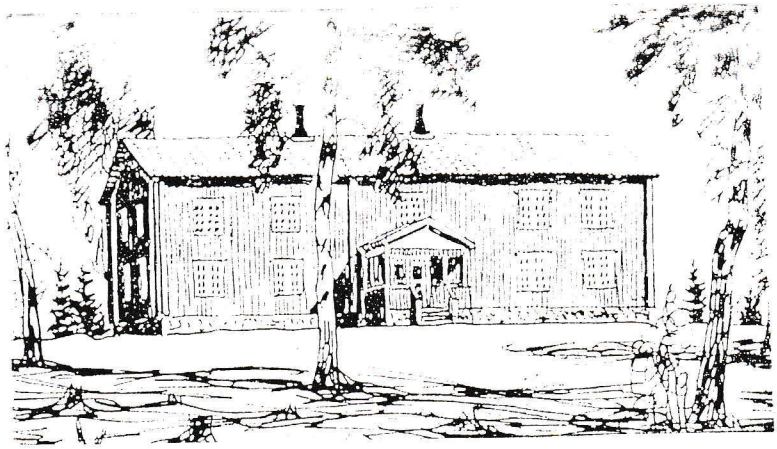

Välkomna till

HEMBYGDSFÖRENINGENS

årsmöte

14 april kl 14.00

Om lantliv i Östanås och verskonst i Uppsala

I äldre tid var Östanås ett kronohemman. Av domboken för Fryksdals härad framgår att det några årtionden kring 1630 ägdes av en länsman Nils Matsson. I vår historia har vi läst om hur stormän erhöll delar av Sveriges jord som förläningar, ett slags ersättning för tjänster man gjort kronan. Så var det även i Östanås, som var Erik Rynings frälsejord. Denne hade då beskattningsrätten i kronans ställe. I domboken kan man också se att ägarna satte "åbor" på hemmanet. Där bodde alltså något slag av arrendatorer. Man kan föreställa sig att självägande bönder knappast förekom i Östanås vid denna tid - utom "hemmansägaren" själv förstås.

Från mitten av 1600-talet och över hundra år framåt ägdes och beboddes Östanås av prästfamiljer. Utanför dessa familjer upptar Sunne församlingsböcker inga vigda eller födda i hemmanet fram till mitten av 1700-talet! Jo det finns ett undantag: soldaten gifte sig med en flicka från Maggeby. Det förfaller alltså som om Östanås hade en rätt feodal karaktär i jämförelse med sådana hemman som ägts och utvecklats av ett antal byamän. Grannhemmanet Maggeby kan vara ett sådant exempel. Först under 1700-talets senare hälft kom jorden i Östanås att efterhand övergå i mindre jordägares händer. Genom de stora lagstadgade skiftesförrättningarna växte den struktur fram, som vi vant oss vid med ett antal jordägande bondefamiljer i hemmanet.

Härom året fick jag i min hand en packe illa medfarna gamla handlingar som gällde Laga skiftet i Östanås. Eftersom jag själv bor här och mina förfäder var med om dessa skiftesförrättningar blev jag intresserad. Jag beslöt renskriva pappren. Under detta arbete har jag jämfört kartorna från 1838 och 1786 års förrättningar. Detta har lett till en del intressanta upptäckter. Vid laga skiftet 1838 tvingades en bonde som benämndes gamle Olof Olsson riva och flytta ut sina byggnader till byns utkant. Det är bara genom kartan man kan veta var denna gamla gård legat - på högsta punkten av åsen mellan gårdarna Ve Bäärg och Mellastôga.

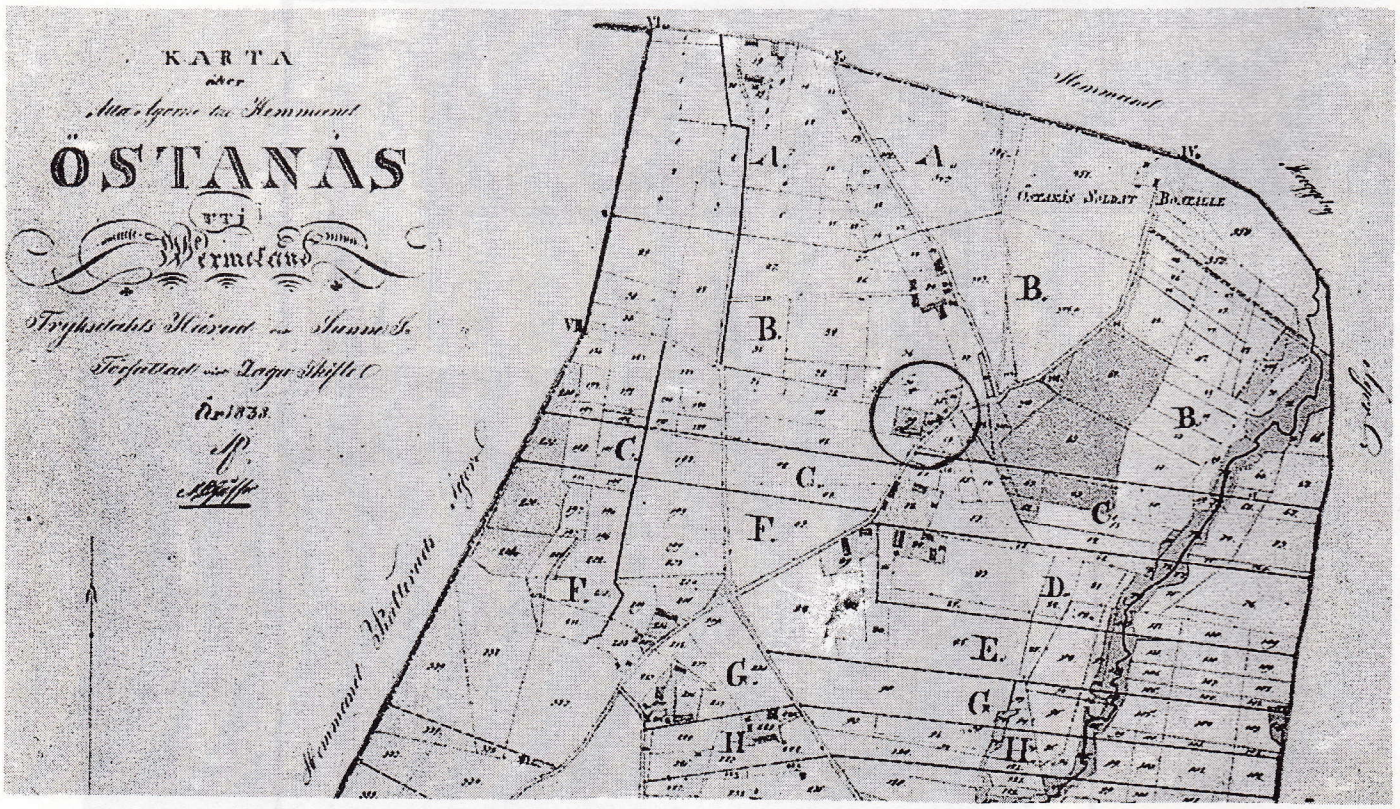

Ringen markerar gamle Olof Olssons gård.

Laga skiftet innebar en hårdhänt hantering av ägofördelningen i våra hemman och i många fall flyttades gårdar ut ur byarna. Man kan tycka att gamle Olof var ett beklagansvärt offer. En titt i husförhörslängden avslöjar emellertid att han i varje fall inte var en gammal man. Vid tiden för denna händelse var han 28 år, men hela 3 år äldre än unge Olof Olsson i Mellastôga! Så kunde det vara.

Byggnaderna som revs var tydligen det som i protokollet till storskiftet 1786 kallades "Gamla gården". Detta var ofta benämningen på det ursprungliga centrat i ett hemman. Av den s.k. graderingslängden till laga skiftet 1838 framgår att gamle Olofs gård kallats Trummargården. Anledningen till detta namn har jag inte kunnat finna. Enligt vad kartorna visar var detta byns gamla centrum. Bl.a. sträckningen av den väg som från Sunne kyrka gick via Gylleby över Katterud till Östanås visar detta. Kyrkvägen som den kallades, mynnade på gårdstunet i den gamla gården.

Jag inledde den här framställningen med en titt på förhållandena i början av 1600-talet. Låt oss återvända till detta sekels mitt. På Häljeby bodde vid denna tid kaplanen Magnus Petri Schivedius eller Herr Måns som han hette i folkmun. Han var präst i Sunne och Ämtervikarna.

1651 brann hemmet i Häljeby och familjen flyttade till Östanås som Herr Måns redan tidigare förvärvat. Sannolikt flyttade man in i just den gård vi hittat på vår karta. Att gården inte var i bästa skick kan man läsa i domboken. Vid hösttinget 1654 meddelade Herr Måns att den vanskötts av de förra ägarna, den gamle länsmannen och hans arvingar. Möjligen påverkades priset genom detta påpekande. Affären var nämligen inte helt slutförd. När den blev klar angavs köpeskillingen till 150 riksdaler. Det kan noteras att gården 30 år senare såldes till näste ägare, prästen Erik Öhman för 450 riksdaler.

Hur länge den gamla gården utgjorde hem för prästfamiljerna kan man bara spekulera i. En brand anmäldes till häradsrätten 1699. Enligt traditionen har gården "Ve Bäärg" bebotts av prästfamiljer. Det är måhända så att någon av Herr Måns efterträdare i prästkallet byggde den gården. Av ursprungliga byggnader finns där än idag åtminstone bottenvåningen i bostadshuset. Jan Jansson, vanligen kallad Stor-Jan, och hans son, vilka innehade gården under en stor del av 1800-talet, uppförde flera byggnader. Vid seklets mitt fick manbyggnaden en övervåning. Och fortfarande ligger den däruppe vid bergkanten - mäktig och vacker med sitt vårdträd, den väldiga lönnen.

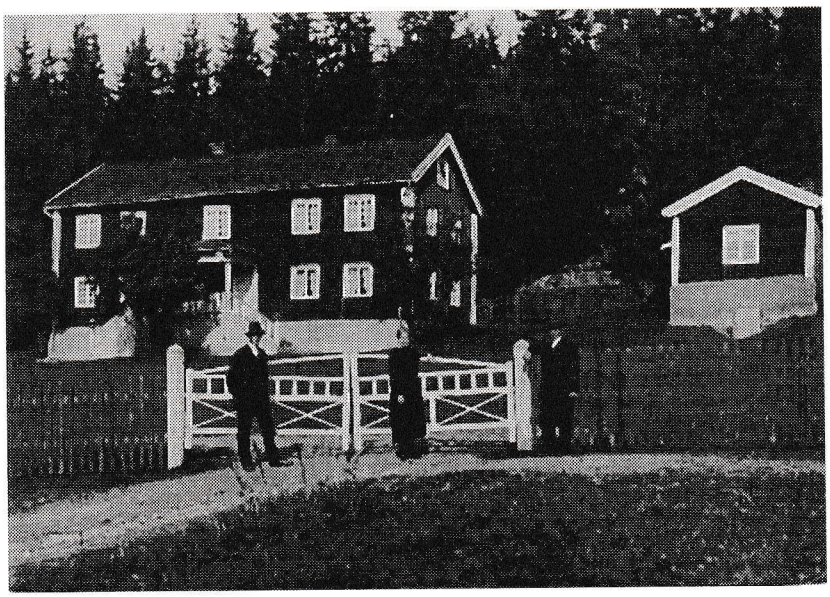

Gården Berget i Östanås på 1920-talet. Personerna är från vänster drängen Oskar Ahrn samt husbondfolket Maria och Johan Eriksson.

Vi återvänder till familjen Schivedius. Herr Måns var gift två gånger. Sammanlagt nådde 7 barn vuxen ålder. Namnet Schivedius hade fadern tagit efter sin födelseort Skived. Emellertid bytte barnaskaran bort detta namn mot det för oss mera kända Lagerlöf. Redan i denna första syskonkrets med det nya namnet fanns flera som gjorde det känt i vida kretsar. Det gäller särskilt de tre sönerna med den första hustrun Katarina Brunius. Här har vi Daniel, sedermera prost i Arvika och förfader till vår kända författarinna och alla dem som idag bär namnet Lagerlöf. En broder Erland blev så småningom professor i Lund.

Det är dock den äldste brodern, Petrus, jag här vill ägna särskild uppmärksamhet. Han var född 1648. Under sina studier vid Karlstads skola blev han uppmärksammad för sin ovanliga begåvning - även beträffande sitt utseende. Han lär ha varit ovanligt vacker i barn- och ungdomsåren. Som sjuttonåring började Petrus studera vid Uppsala universitet. Redan under de första studieåren började han skriva sitt namn Lagerlööf. Detta motsäger den traditionella uppfattningen att Schivedius barn bytte namn först efter faderns död år 1674. Då Petrus senare i sin undervisning vid universitetet ivrade för förenkling av språket, bl.a. genom att ej dubbelteckna vokalen, skrev han sålunda Lagerlöf. Som latinskald och vältalare tillhörde han tidens förnämsta. Redan som 20-åring skrev han sina första latinska dikter. Han kom tidigt att tillhöra samma litterära kotteri som Urban Hjärne, läkaren och vetenskapsmannen. Petrus gjorde en lång studieresa i flera västeuropeiska länder tillsammans med riksrådet Lars Flemings son, för vilken han var informator. Vid återkomsten blev Petrus Lagerlöf sekreterare och bibliotekarie hos Magnus Gabriel De la Gardie och genom dennes inflytande professor vid Uppsala universitet. 1695 blev han rikshistoriograf och som sådan fick han uppdraget att skriva text till Erik Dahlbergs "Suecia antiqua et hodierna" i följd av "sin grundliga och utmärkta lärdom". Arbetet med detta geografiska bildverk över märkliga svenska byggnadsverk hann Petrus aldrig fullfölja på grund av sin tidiga bortgång - nyss fyllda 50 år.

Petrus Lagerlöf skaffade sig en ställning som respekterad litteraturkritiker. Han har setts som en lagstiftare för sin samtids litterära smak. Exempelvis bad Hakvin Spegel om Lagerlöfs syn på hans poetiska skapande. Den något äldre Georg Stiernhielm, som kallats "den svenska skaldekonstens fader", hade hävdat klassisk tradition i verskonsten och skrev på det antika versmåttet hexameter. Mot detta vände sig Lagerlöf som ansåg att svensk vers grundar sig på höjning och sänkning. Ordens naturliga uttal skall vara avgörande. Hexametern ansåg han förkastlig. Han banade därmed väg för alexandrinen som versform. Han ivrade dessutom för formell korrekthet och elegans hos språket, varigenom han lade grunden till den diktning som senare i Sverige skulle utvecklas under intryck av franskklassicismen.

Mycket finns förvisso att nämna om Petrus Lagerlöf, men detta axplock ur ett par biografer får utgöra en sentida hyllning till en märklig son av vår bygd.

David Myrehed

Källor:

Lantmäterihandlingar.
Domböcker för Fryksdals härad.
Sunne församlingsböcker.
Anders Edestam: Karlstads stifts herdaminne.
Svenskt biografiskt lexikon.

Gunnar Almgren berättar

Kring några gamla foton har vi slagit oss ner för att minnas det gamla *Sunne*. Ingen kan som **Gunnar Almgren** berätta om det som var en gång. Med traditioner från fadern och ett brinnande intresse parat med ett ovanligt gott minne kan han ge säkra uppgifter om tid och plats.

Ett foto visar gården *Sundsvik* med huvudbyggnaden "*Slottet*". Några småstugor nere vid stranden är allt som i övrigt finns på bilden. På baksidan av fotot står det 1876. Den gamla vägen genom egendomen går fram till bron omgiven av gräsvallar.

Så hittar vi det motiv som är aktuellt för dagen: *Åbergshuset* eller *Gylnershuset* eller som de flesta kallade det: *"Garnboa"*. Troligen är det taget kort efter att huset blev färdigt 1905. Ägare var **Mortimer Åberg**, en handlande, som redan några år tidigare kom till *Sunne* och drev sin första affär i senare *Telegrafhuset*. Det är ett ståtligt och rymligt hus han låtit uppföra i 2 1/2 våningar, klätt med en brädfodring, som bildade ett fint mönster, avbrutet av lister i mörkare färg. Det fanns liknande mönster på exempelvis *Ahrborgshuset* och *Wermlandsbanken* (senare *Hultska* huset). I sistnämda huset inrymdes såväl herr- som damekipering, skrädderi och klännings-sömnad.

För att få plats för alla dessa anställdas arbetsplatser och bostäder sattes upp en låg länga efter nuvarande *Kvarngatan*. Där emellan fanns en stor vacker trädgård med ett tätt plank, som sattes upp mot torget och som hindrade insyn därifrån. Först var där en stång att binda hästarna vid, som skymtar på fotet. När huset byggdes var torget ännu gräsbevuxet. På taket fanns ett torn med ett inglasat rum och högst upp en platå med flaggstång. Några år senare byttes det ut mot en front lik baksidan.

I fönstren syns skyltning med långa klänningar och vidbrättade hattar. Hattaffären låg inom de två fönstren längst till vänster, dit senare en tobaks- och pappershandel förlades.

Till **Åbergs** skrädderi kom **Erik Almgren, Gunnars** far, som gesäll. Enligt den tidens sed hade **Åberg** inne i packboden två 300-liters fat, det ena med konjak, det andra med brännvin. Där trakterades kunderna, då de kom för att beställa kostymer. Det var butikens förste man ,tillika tillskärare, som skötte detta. Ofta smakade han också ur dessa, vilket blev alltmer besvärligt. **Almgren** var godtemplare, varför **Åberg** kom till den slutsatsen att det vore bättre att ha honom på denna avdelning. **Almgren** blev erbjuden en tillskärarkurs i *Stockholm* och fick sen den erbjudna platsen. Tyvärr dog **Åberg** hastigt hösten 1909 och efter ett år såg sig frun ur stånd att ensam driva företaget. Allt gick under klubban och huset såldes till fabrikör **Karl M. Olsson**, som drev yllefabrik på *Torvnäs*. Han hade i *Ahrborgshuset* en garnbod, som nu flyttades till "*Garnboa*", där den var kvar tills huset revs i slutet av 70-talet. I den lilla hörnbutiken blev tobaks- och pappers-handel.

Torget hade under tiden blivit lerigt och svårframkomligt eftersom marknaderna nu hölls där. "*Storgatan*" var egentligen en lerväg och för att kunna gå där hade man lagt spänger av plank för att komma fram torrskodd. För nutidens unga måste vi tala om att *Storgatan* gick från *Sundsbron* förbi nuvarande sparbanken(tidigare *Ahrborgs* möbelaffär) förbi det trekantiga "*Teater-torget*" och *Kahns* hus till *Lerbrobacken*. Man ville inte ha fler gator på den tiden, ty man önskade inga fler konkurrenter om kunderna.

Fryksdalsbanan byggdes till *Sunne* 1913 och till *Torsby* 1915. Busstationen mellan **Svedlunds** konditori och **Esso** gjorde att trafiken vid dåligt väder blev mycket svår. Redan strax efter järnvägens fullbordande erbjöd ingenjör **Gunnarsson,** som varit ledare för bygget, sin hjälp att stensätta gatorna för en billig penning. Tyvärr blev

underlaget inte tillräckligt välgjort, varför inte ens gatorna blev riktigt bra.

Kvar fanns brunnen , där karlarna vattnade sina hästar. Vem kan minnas hur länge? I längan mot *Kvarngatan* inrymdes under årens gång många olika företag. Den första konsumbutiken fanns där, likaså ett kafé, en skoaffär, **Konrad Larssons** antikaffär och slutligen *Textil*, som när huset skulle rivas, flyttade till *Svedlunds*.

Så bröt den stora rivningen ut. Alla husen kring torget revs: *Idrottskafét,* gamla *Textil, Gulf* bensinstation, *Gylnerska* huset, gamla sparbankshuset och några till. Järnvägsgatan går nu fram genom den gamla tomten vid *Garnboa*.

Man byggde en ny sparbank mellan *Järnvägsgatan* och *Slottet*, numera ombyggd till kommunalhus.

Man rev *Ahrborgshuset* och ersatte det med *Sparbankens* stora fina hus.

Det gamla namnet *"Sundsvik"* kom av att *Fryken* bildat en inskärning, där numera *Lagerlöfsparken* är belägen. På 30-talet var där ännu en snårfylld sumpmark, där biologiläraren **Arbman** hittade nyuppkomna korsningar av olika videarter. Hela området har nu fyllts upp till fast mark och sundet har snörpts ihop till en smal passage vid bron.

Ja, om alla dessa människor vi här nämnt kunde komma till **Sunne** och söka sina gamla minnen skulle de ha mycket svårt att känna igen sig. Det har även vi äldre idag. Det är med saknad vi lägger bort korten för att skriva ner det vi hört. **Gunnar** berättade och själv skrev jag ner.

Margit Olsson.

Gylnerska huset. "Garnboa".

Skräddarmästare Gunnar Almgren.

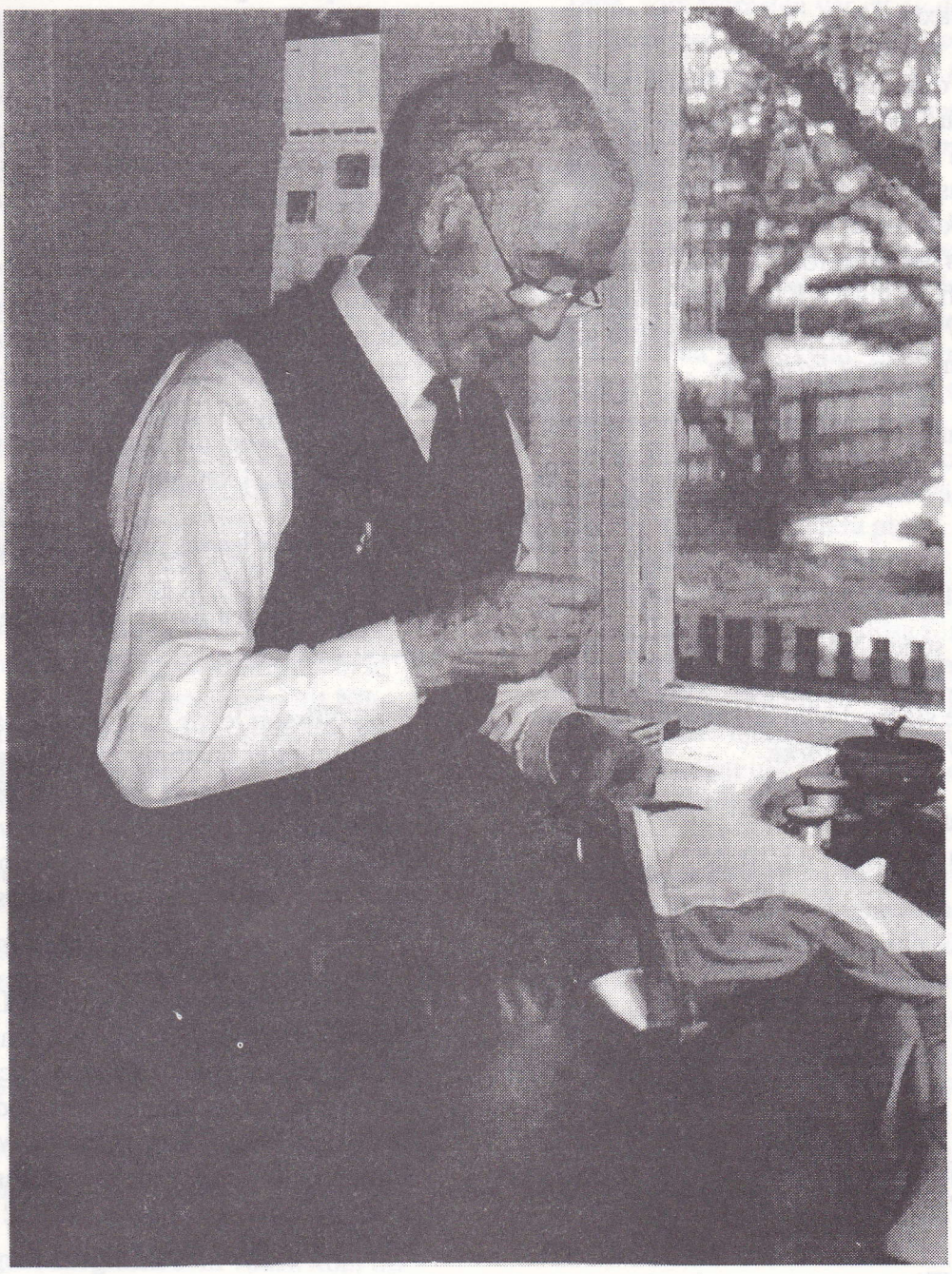

Finnbäckhult på Edsbjörke utskog.

Detta torp på *Edsbjörke* utskog, beläget väst om *Abborrtjärn,* saknar idag spår av de byggnader som en gång stått där. Bostadens yta var 6 x 5 meter. Timmerskog har redan avverkats där boningshuset stått. Av kvarvarande kulturväxter syns än vinbärsbuskar. En murad stenkällare utan valv är synlig. Alla spår av åkrar är borta, helt skogbeväxta.

Marken där torpet *Finnbäckhult* låg hörde under gården "*När Jong i Edsbjörke*". Vi ska följa några personer från denna gård och deras öden. Ägare till gården "*Jong i Edsbjörke*" under senare delen av1700-talet var **Lars Jonsson** född 27/8 1759 där på gården, hans hustru **Kjerstin Ersdotter** född 1771 i *Arnstorp.* De bodde som gifta på gården "*Jong i Edsbjörke*".

Deras barn:

Maria	född 9/1 1794
Nils	" 29/6 1796
Karin	född 26/12 1801
Lars	" 1/1 1811

Det blev sonen **Nils,** född 29/6 1796, som kom om att ta över gården **"När Jong".** Han gifte sig med **Maria Persdotter,** född 30/6 1797 i *Ivarsbjörke.*

Deras barn:

Kjerstin	född 11/10 1821
Karin	" 3/4 1823
Lars	" 15/7 1826 - kom att bo i *Finnbäckhult*
Per	född 24/1 1829

Det blev sonen **Lars,** född 15/7 1826, som tog över föräldragården "*När Jong*", och han gifte sig första gången den 26/3 1858 med **Kajsa Jansdotter** född 10/6 1829 i *Hägerud.*

Deras barn:

Märta	född 26/6 1863 *"När Jong"*

Enligt berättelse av en ättling till **Lars Nilsson** var han den störste markägaren i *Edsbjörke.* Han var en mycket godhjärtad person och hjälpsam till sitt väsen. Det hände ofta vid denna tid att någon satt trångt till med pengar eller behövde ett säkert namn som borgensman vid exempelvis köp. Många kom till **Lars Nilsson** och bad om dennes hjälp. Men en del kunde aldrig betala och då fick **Lars** träda in eftersom han av hjälpsamhet skrivit på. Så kom en dag man kanske kunde befara, **Lars** stora hjälpsamhet lönades med att han själv blev så skuldsatt att han tvingades lämna gården och fick ta sin tillflykt till gårdens utskog ända uppe vid *Abborrtjärn* på *Edsbjörke* utskog. Det blev således **Lars Nilssons** öde att från att ha varit *Edsbjörkes* storbonde nu bli torpare långt öster på skogen. Men Lars var en god träarbetare och vistades tidvis i *Stockholm*, där han byggde hus under lång tid enligt vad som berättats.

Men **Lars Nilssons** motgångar var inte slut, ty den 20/8 1874 avled i *Finnbäckhult* hans hustru **Kajsa Jansdotter,** endast 45 år gammal.

Lars Nilsson levde ensam c:a ett år i *Finnbäckhult* efter hustruns död.Men den 4/11 1875 tog han en piga i sin tjänst, **Elisabeth Andersdotter** född i *Södra Skoga Ekshärads* församling den 23/7 1842, som dotter till **Anders Tranberg** och dennes hustru **Anna Asplund**.

När **Elisabeth** kom som piga till **Lars** i *Finnbäckhult* var hon 33 år gammal. Hon tjänade tidigare piga i *Tomthult* och födde där en son, **Aron Magnusson,** född 4/2 1868 i *Tomthult.* Barnets far var **Magnus Jansson** i *Täppan, Tomthult.* Denne **Aron** utvandrade till *Amerika* den 28/12 1888, hans vidare öden är ej kända.

Efter c:a ett år i *Finnbäckhult* blev **Elisabeth Lars Nilssons** andra hustru, de gifte sig den 3/3 1876.

Barn i detta gifte:

Anna	född 2/9 1876 Anna när Mattes, gift med A Höglund
Nils Gustaf	född 25/9 1880
Emma	" 3/9 1884

Så framlevde denna familj sina dagar i *Finnbäckhult*, men de flyttade på ålderns höst till stället *Hansvallen i Arnstorp*, där såväl **Lars** som hustrun slutade sina levnadsdagar.

Av barnen känner vi **Anna** bäst genom att hon blev bygden trogen hela sitt liv. Förhörsboken berättar att **Anna** tjänade piga i *Gunnarsby* 1893, flyttade senare som piga till gården *Torp i Hedåsen*, då ägd av familjen **Åhlström**. Vid denna tid hade *Torp* sex till sju mjölkkor samt kalvar och ungdjur, hushållsgrisar och två hästar. **Åhlström** körde vintertid stora mängder kol till *Munkfors bruk* med två hästar och en lejd körkarl. En höst lejde **Åhlström** en kördräng för vinterns körningar, han hette **August Höglund** född i *Lysvik* 19/1 1874, äldste sonen till **Nils Höglund** född 29/1 1835 i *Arnstorp*, gift 26/12 1872 med **Kajsa Larsdotter** född 25/2 1852 i *Lysvik*. Familjen bodde först i *Lysvik* men flyttade i mitten av 1870-talet till stället *Rösa* i *Arnstorp*.

Nils Höglunds och **Kajsas** barn:

Per August	född 19/1 1874 i *Lysvik*,bodde som gift "ve Mattes"
Nils Gustaf	född 27/9 1876 i Rösa
Ida Maria	född 20/6 1879
Erik Johan Edvard	" 14/2 1883

När **August Höglund** som vuxen kom till *Torp* i *Hedåsen* som kördräng mötte han gårdens piga **Anna Larsdotter** från *Finnbäckhult,* ett möte som resulterade i giftermål och ett eget ställe *Mattestorp*, där de framlevde ett strävsamt liv, många barn föddes där.

Jag som skriver dessa rader var ofta i *Mattestorp* och särskilt den då gamla **Anna** var en god berätterska om livet i hennes ungdom. Hon berättade bl.a efter sina föräldrar i *Finnbäckhult*, att en väldig skogsbrand rasade den torra sommaren 1868, som förresten var ett av de svårare nödåren med allmän missväxt, svält och nöd. Skogsbranden härjade vid *Pettersätern* på *Gjutaregårdsskogen* och kunde till slut äntligen stoppas vid *Abborrtjärn* nära *Finnbäckhult.*

De husdjur som befann sig på bete i skogen blev självfallet vettskrämda av den våldsamma skogsbranden och rusade i vild panik för att söka skydd. En ko rusade in i matkällaren i *Finnbäckhult*, där dörren av någon anledning lämnats öppen. Där stod kon i källaren, endast svansen och bakbenen var synliga och hon vägrade envist att lämna sin säkra plats . Källargången var också så trång att ingen människa kom förbi kon för att försöka få ut den. Efter många fruktlösa försök var det ingen annan råd än att med rep kring kons bakben söka dra ut henne. Med flera starka karlars hjälp lyckades detta till slut. Som slutvinjett tillade **Anna**: "Senna va att dörren te källôrn stängd jämt".

Det lilla torpet *Finnbäckhult* blev öde i slutet av 1800-talet och ingen annan kom att bo där mera efter **Lars** och **Elisabeth (Lisa).** Om byggnaderna föll ihop av tidens tand eller om de blev vedbrand har ej gått att klarlägga, men stenrösen bär ännu vittnesmål om bosättning i de stora skogarna på *Edsbjörke* utmarker där blott några vinbärsbuskar och en källare minner oss om torpet på *Finnbäckhult.*

Olle Gustafsson

Från fångstland till småindustri - Sunne kommun under 7000 år

Värmland är ett skogslän. Från det att skogen erövrade marken efter att isen smält bort och de första efteristida inbyggarna sökt sig norrut utefter älvar och sjösystem så har skogen varit en viktig råvarukälla och arbetsplats.

Efter att boskap och åkerbruk blev en del av försörjningen röjdes skog för betesmark och åker. Kulmen nåddes under 1800-talet - så tättbefolkad har den svenska landsbygden inte varit någon gång under vår historia som då. Varje generation har alltså lämnat sina spår i landskapet. Ofta har de nya ingreppen inte varit större än att äldre spår av markanvändning blivit kvar, åtminstone under matjordslagret eller mossan.

Under 1900-talet har skogen tagit tillbaka mycket av det som människor röjt. Torpgrunder, röjningsrösen, tjärstenar och skvaltkvarnar kom att huka under granarna, men skogen var fortfarande brukad som en viktig ekonomisk resurs, nu för timmerhuggning för avsalu.

Så inträffade något. Under 1960- och 70-talen förändrades arbetsteknikerna i skogsbruket. Oavsiktligt förändrades också möjligheterna att bevara lämningar från gångna generationers arbete och liv.

Vi kan t ex se på sådana lämningar som fångstgropar för älg. Tekniken att ta älg i grop var en seglivad metod för älgfångst. Den äldsta daterade fångstgropen i Värmlands län anlades för 5 000 år sedan - men fångstgropar användes fram till 1860-talet då metoden förbjöds. Vilka möjligheter har en maskinförare att undvika att köra sönder en sådan oansenlig lämning om den inte märks ut innan avverkningen sätter igång? Hur skall en markägare -som kanske inte ens bor på fastigheten - kunna planera en avverkning som tar hänsyn till kulturlämningar och fornminnen om han/hon inte vet vad som finns och var det finns?

Sådana funderingar låg bakom Skogsvårdsstyrelsens initiativ till en kulturminnesinventering i Värmlands skogsmarker: Skog & Historia '96. Under hösten 1995 arbetade inventeringsgrupper i 13 kommuner i Värmlands län, från Säffle i söder till Torsby i norr. Varje delprojekt har haft en gruppledare som varit anställd av skogsvårdsstyrelsen och 12-20 ALU-anställda inventerare.

I Sunne kommun startade vi arbetet i mitten av september 1995. De först 14, sedan 12, inventerarna arbetade utifrån våra äldsta ekonomiska kartblad från 1880-talet - de som trycktes först för några år sedan och som vi brukar kalla "Hembygdskartan". De samlade tips från Hembygdsföreningarnas dokumentation och från andra kunniga personer på bygden, och de stod för det mesta av fotarbetet ute i skogen. Jag, som är arkeolog till yrket och tidigare har arbetat bland annat som fornminnesinventerare för nya ekonomiska kartan i Torsby kommun, fann mig sittande mest i bil med mobiltelefonen till örat.

Det är alltså de ALU-anställda inventerarnas förtjänst att 297 stycken "nya" kulturlämningar kunde prickas in på kartan över Sunne kommun. Många av lämningarna, t ex torplämningar och ödegårdar, tjärstenar, vilstenar och skvaltkvarnar är naturligtvis redan kända av dem som bor i området. Däremot fanns de inte samlade på någon karta som fastighetsägare självklart har tillgång till.

Alla inprickade lämningar knappas in i en databas med koordinatangivelse och beskrivning. Med hjälp av koordinaterna kommer vi sedan att kunna få ut en karta där lämningen är markerad inom den fastighet som berörs. Materialet kommer att finnas hos skogsvårdsstyrelsens distriktskontor i hela Värmland, och tanken är att SVS inför en avverkning skall informera markägaren om var inom fastigheten som det finns kulturlämningar.

Eftersom databasen är uppbyggd med hjälp av allmänna medel, hör den också allmänheten till, och förhoppningsvis kan den framöver bli en kompletterande källa till kunskap för Hembygdsföreningar, kommunplanerare och enskilda intresserade. Innan databasen är färdiguppbyggd finns beskrivningarna förvarade på SVS distriktskontor "på gammaldags sätt" i pärmar, och platsen för lämningen återfinns som en prick på ett ekonomiskt kartblad.

Målet är att hela Värmlands län skall vara inventerat då fältarbetsdelen av projektet avslutas nyårsafton 1996. "Färdiginventerat" blir det säkert inte, vi hittar inte "allt" då vi är ute i skogen. Fornminnesinventeringen för nya ekonomiska kartan hittade inte heller "allt" då de var här i Sunne kommun i början av 1990-talet.

Vad vi klassar som "kulturlämningar" förändras också med tiden. Nya lämningar tillkommer allt eftersom arbetstekniker och bosättningsmönster förändras - tänk på "flottningslämningarna" t ex. Det var inte så många år sedan som de inte var "lämningar" utan istället viktiga tekniska hjälpmedel för att frakta timmer.

Allt finner vi inte - men varje torplämning, skvaltkvarn eller vilsten som blir inprickad på kartan är en förändring till det bättre. Vid nästa avverkning blir det kanske möjligt för maskinföraren att göra någon meters kringgående rörelse. Det kostar inte mycket, och vi har sparat ett minne av föregående generationers arbete till glädje för markägaren, skogsvandraren och forskningen.

Två inventeringsomgångar återstår i Sunne kommun - en kommer att pågå under våren/sommaren, en kommer att starta i augusti för att avslutas i december. För oss återstår att gå igenom stora delar av Sunne socken - vi har bara nosat litet i väster (Stöpafors), i sydväst (Rottneros) och i öster (Annefors väster om Mansån upp till Hällsjön).

För att få ett bra resultat är vi beroende av alla er som har tips på lämningar ute i skogen. Slå gärna en signal till mig (010-207 00 41) eller till Skogsvårdsstyrelsen i Karlstad (054-14 56 00) eller distriktskontoret i Sunne (0565-101 36), så kan inventerarna ta kontakt med er.

Eva Myrdal-Runebjer, Gårdsjö

Eva Myrdal-Runebjer

FRYKSDALSORD

Bôstull -	hopräfsad rest efter hö eller sädesskörd
Bänglet -	besvärlig, bråkig
Barklāk -	tjälad barmark
Dôven -	orkeslös
Drölet -	tölig
Evetten -	envis
Fröön -	ömtålig
Fuur -	bromsa
Glint -	halt, halkigt
Gresk -	argsint
Håcken -	vem, vilken
Tôket -	senfärdig
Ommer -	ekar (dovt, ihåligt)

Några bilder från 20-talets Tosseberg

Omkring 1921 köpte **Johan Larsson**, *Gärdet, Tosseberg* en kamera per postorder för 25 kr från *Hugo Svenssons Fotohandel* i *Göteborg*. Efter detta blev **Johan** flitigt anlitad av folk på bygden, som ville bli fotograferade vid högtidsdagar, begravningar och för familjefoton. **Johan** hade tillsammans med sina bröder **Emil, Petrus** och **Robert** smedja och snickeri i *Tosseberg*.

Här följer ett urval av de c:a 400 bevarade glasplåtarna. Bilderna ger en fin spegling av 20- talets Tossebergsfamiljer i arbete, högtidsdagar och deras fritid.

Kerstin Meric

Johan Larsson

Den 11 juni 1922 var systrarna **Augusta** och **Maria Larsson**, *Gärdet, Tosseberg,* med sina kor framför sommarladugården vid *Tossebergsklätten*. Ladugården låg då i öppen hagmark. Numera är hagen igenvuxen, men ladugården finns kvar, dock utan tak.

Bröderna Larssons
smedja i Tosseberg

Den 7 juli 1922 byggdes
en ny stenkällare

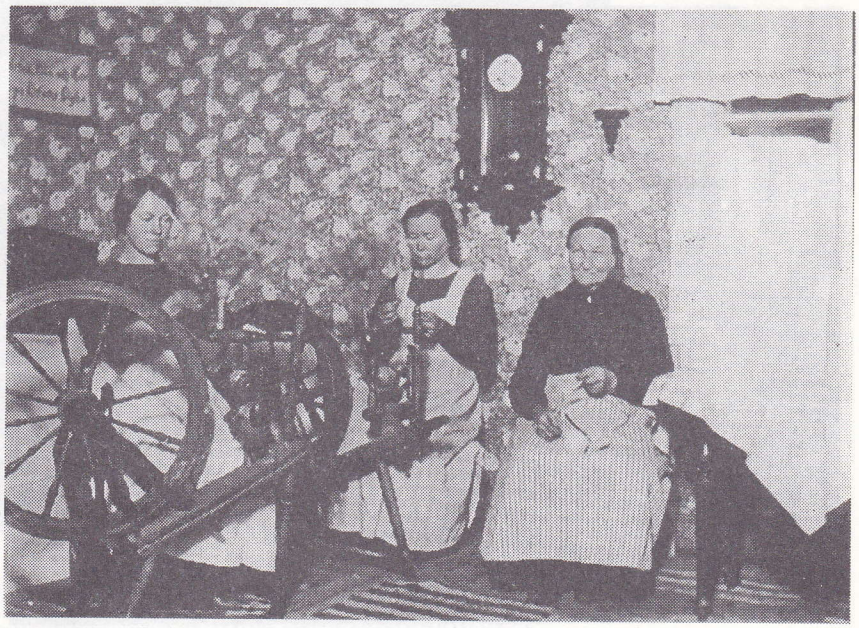

Handarbetskväll i köket.
Systrarna Augusta och
Maria Larsson samt deras
mor Maria.

Här tillverkas en timmerkälke.

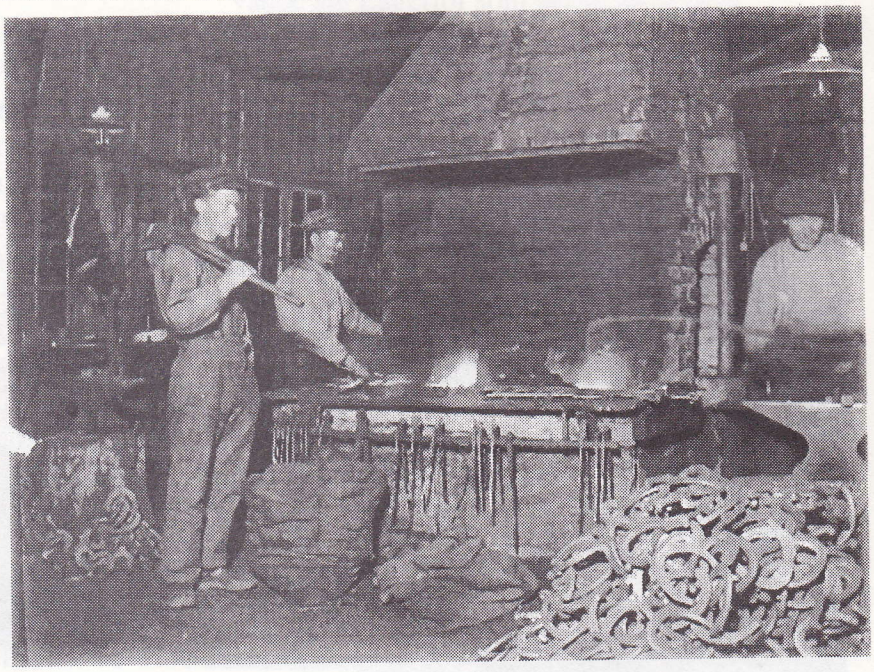

Från vänster: Robert, Emil och Johan Larsson.

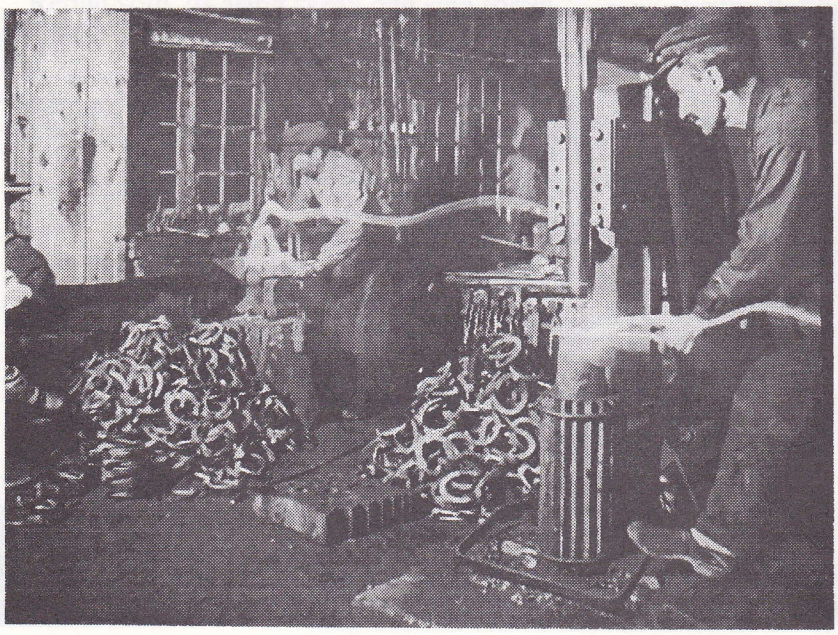

December 1928.
Tillverkning av hästskor i smedjan.

K. Nilssons Måleri AB

Utför alla slags måleriarbeten

Försäljning av färger och tapeter

Uthyrning av skylift och - aluminiumställningar

Gettjärn, 686 93 Sunne
Tfn 0565-431 00

Välkommen till

FREJA

Mat - Xtra

Tel. 0565 - 102 95

NÄR BESIKTIGADE DU FAMILJENS TRYGGHET SENAST?

- Pensionssparande?
- Efterlevandeskydd?
- Arvs- och Gåvoplanering?

Nu kan Du göra det i Handelsbanken

- Pensionsförsäkring
- Kapitalförsäkring
- Gruppförsäkring

Handelsbanken

Rottneros Rockhammar AB

ETT FÖRETAG I ROTTNEROSGRUPPEN

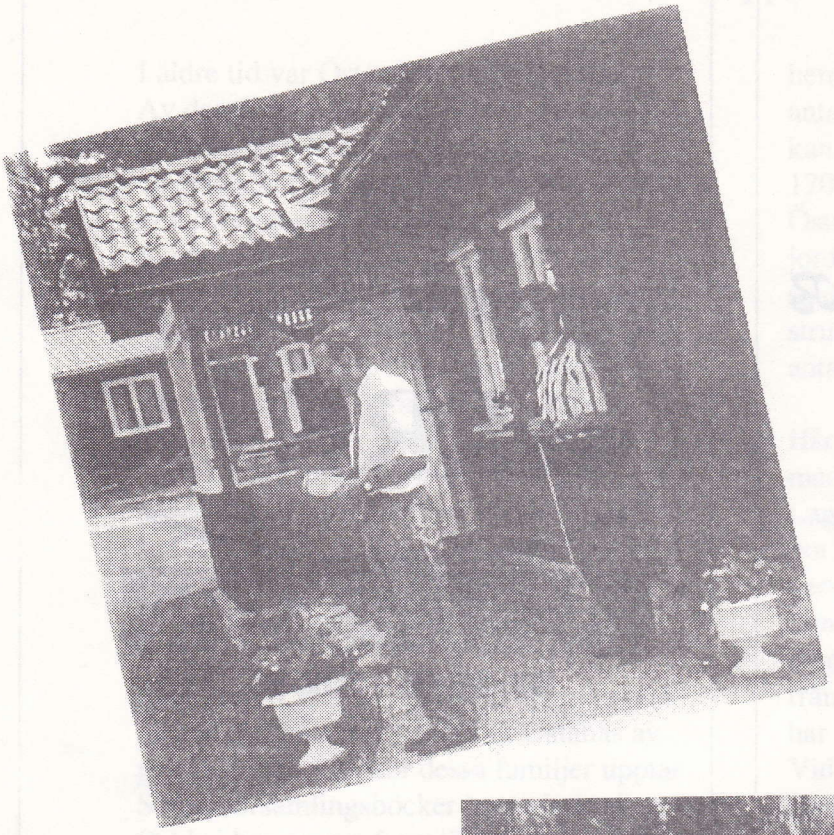

29/7 1995
STF:s ordförande Ingemar Liman inviger nya vandrarhemmet "Nybo Logi".

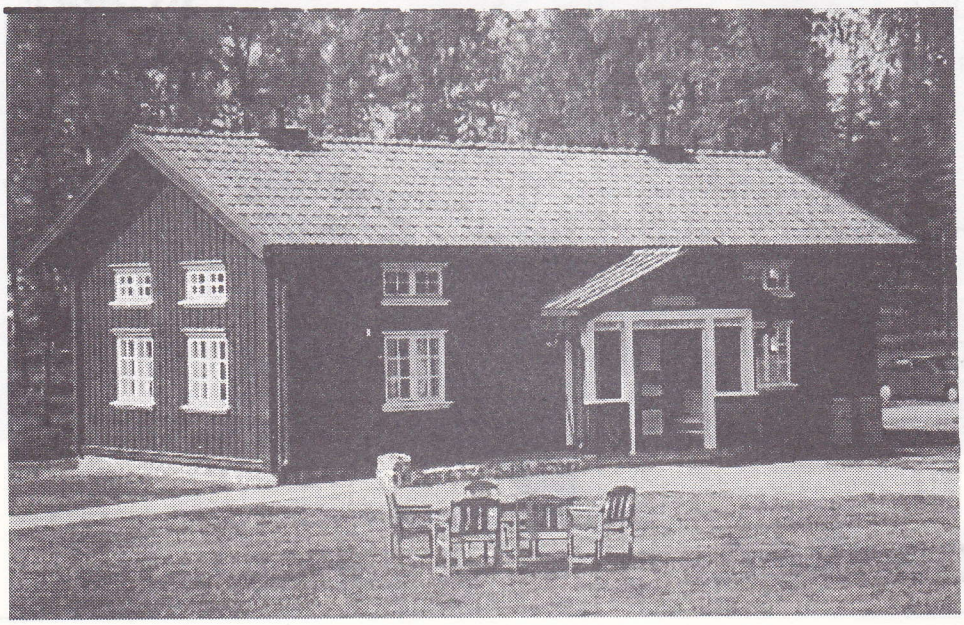

Nybo Logi

13/7 1995

Rottneros Parkchef Henrik Horn af Åminne bjuder styrelsen på parkvisning och lunch.

Sommaren 1995 målades lanthandeln röd.

expert

Vi är vad vi heter.

Sunne tel 12923

Värmlänningarnas bank

Var tredje värmlänning väljer banken
med bekväma banktjänster,
lokal förankring och
storbankens kompetens.

Wermlandsbanken
SUNNE

Värmlands lantmän
BUTIK
SUNNE • Tel 0565-144 60

Välkommen till oss!

EL-shopen
Din el-butik i Sunne
Kvarngatan 18 - 0565-139 22

ÅKES
EL & BYGG A·B
Kvarngatan 20 Tel. 0565-135 60 SUNNE
EL och VVS INSTALLATIONER

Vi för även

- Byggnadssmiden
- Verktyg & Elverktyg
- El- & VVS-materiel
- Kök & Badrum
- Nyckeltillverkning

Gör ett besök hos oss.
Det lönar sig!!!

Hushållsmaskiner från:
HUSQVARNA - CYLINDA
ELEKTROHELIOS - MIELE
WHIRLPOOL - BOSCH

Järnbolaget

TORSBY 0560-120 40
SUNNE 0565-135 20
KARLSTAD 054-15 72 62

Tiden går så fort och
är så värdefull.
Försäkra den hos oss.

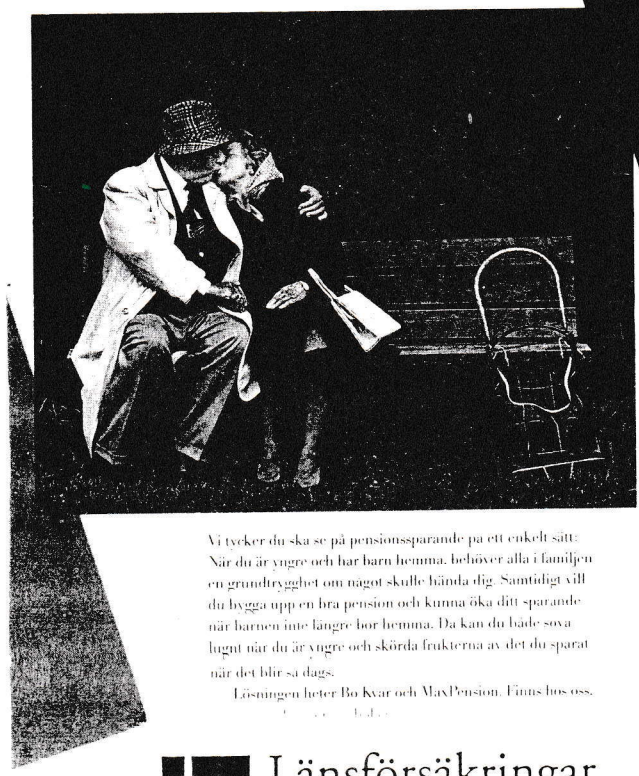

Vi tycker du ska se på pensionssparande på ett enkelt sätt: När du är yngre och har barn hemma, behöver alla i familjen en grundtrygghet om något skulle hända dig. Samtidigt vill du bygga upp en bra pension och kunna öka ditt sparande när barnen inte längre bor hemma. Då kan du både sova lugnt när du är yngre och skörda frukterna av det du sparat när det blir så dags.

Lösningen heter Bo Kvar och MixPension. Finns hos oss.

Länsförsäkringar Värmland 0565-145 30

För alla dina bankaffärer vänd dig till oss.

Fryksdalens Sparbank

Nytt telefonnummer: 0565-174 00

SUNNE VVS & OLJESERVICE

Järnvägsgatan 8. 686 22 Sunne
Tel. 0565-138 18, 010-281 47 03

AUKTORISERAD INSTALLATÖR AV

PULSONEX PANNOR
SVENSKTILLVERKADE
PELLETSBRÄNNARE & KAMINER
MILJÖGODKÄNDA VEDPANNOR

Hej Du

"Gör-det-Självare"

vi hyr ut moderna GOLVSLIPMASKINER

–ring och boka–

Proffsbutiken

Spektrum

BROBY FÄRGHALL

Bryggareg. 3
SUNNE
0565-107 20

Vi tror på Sunne.

Sunnebygden är expansiv och initiativrik. Faktiskt något av Värmlands Gnosjö. Vi vill hjälpa till med vårt kunnande och stödjer alltid den bygd vi växt ur. Som kund kan du låta ditt sparkapital lånas ut lokalt genom oss.

Och därmed bidra till att hålla Sunnebygden levande.

Föreningsbanken

När innehållet är viktigare
än förpackningen
är förpackningen viktig.

Tetra Pak

Tetra Pak Packaging Material AB
Box 502
686 28 Sunne

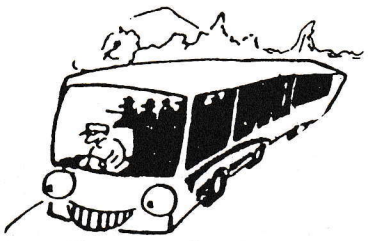

INGMÅRS BUSS

Turist- & beställningstrafik
Sven Axelsson
0565-270 86
010-204 20 36, 010-231 29 21,
010-207 22 99, 010-231 73 10